

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrtno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 26. januarja 1940.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Politična in strategična vprašanja vojne

Sedanja vojna je v več kakor enem pogledu samo nadaljevanje svetovne. Morebiti jo bodo prihodnji zgodovinarji označevali celo samo kot njen drugi del — če tudi zadnji, seveda še ne vemo. Zato je dobro, če hočemo razumeti njene namene in načine, da se zmeraj ozremo tudi nazaj, primerjamo in se iz primerjanja učimo.

Bistvo svetovne vojne se da zajeti v dveh smereh: po prvih hudih bitkah okrepenela bojna črta na zahodu, prožna na vzhodu. Na zahodu spričo precejšnje enakosti moči ni skoraj bilo mogoče, izsiliti večjih uspehov. Pridobitev nekaj kilometrov sveta se je štela že za veliko zmago. Na vzhodu je bil položaj že od vsega začetka bistveno drugačen: vso vojno velike bitke, ki so zmeraj prelagnale bojno črto za velikanske daljave. Dve državi sta bili pri tem skoraj popolnoma pomandranji, največja, Rusija, je zgubila skoraj vse obrobne dežele.

Poglavitna vzroka tega pojava sta bila dva. Po eni strani tehnična in industrijska nezadostnost vzhodnih držav. Bile so sicer pripravljene za vojno — za nekaj mesecev. Dotlej so tudi imele uspehe. Ko je pošla zaloga, so bile skoraj brez orožja nasproti skrbno pripravljenemu sovražniku. Ruska artilerija je morala dostikrat streljati s slepimi granatami — če je sploh mogla streljati —, da je dala pogum ostali vojski, ki se je tako dejansko brez smisla žrtvovala zaradi nesposobnosti carizma in korupcije njegovih oprčnikov. Po drugi strani pa je bila bojna črta na vzhodu tako dolga, da je ni bilo mogoče spremeniti v trdnjavo okopov in rovov, kakor na zahodu. Zmeraj je bilo zategadelj mogoče, zlasti z vozili, cestami in železnicami bolj preskrbljenemu nasprotniku, to črto na kakem mestu prebiti. Vsak tak preboj pa je pomenil spričo velikanskega kratača novodobnih vojsk težke, za industrijsko slabše sploh nenadomestljive zgube.

Na zahodu so bili torej zavezniški tehnično pripravljeni, predvsem pa zaradi visoko razvite industrije sposobni, da dvigajo bolj in bolj svojo vojno tehniko, dokler ni ta h koncu prekosila oborožbo osrednjih sil in tako po dolgih štirih letih odločila vojno. Odločila jo je, toda z velikanskimi in tudi nepotrebnimi žrtvami. Danes je bolj ali manj dognano, da vsi francoski in angleški krvavi napadi pred 1918. letom niso v nobenem pogledu vplivali na izid. Zastonj so bile žrtve sto tisočev mrtvih in milijonov ranjenih in bolnih. Še več se lahko reče: te velikanske žrtve so oslabile samo zavezniške, kajti v nobenem razmerju niso bile z žgubami, ki jih je imel nasprotnik. Na ozkem prostoru zahodnih front je celo številčno in materialno slabši nasprotnik zlahka izpolnil vsako vrzel.

Na vzhodnih bojiščih pa je bila stvar ravno narobe. Bilo je mogočosti, da nič koliko, uveljaviti širino prostora in množico vojakov. Tu pa je primanjkovalo skoraj vsega, česar je imel Zahod, če že ne v izobilju, pa vsaj v zadostni meri. Železnice, že prej nezadostne, na dolgih progah razdejane. Primanjkovalo je materiala za obnovev, primanjkovalo je voz in strojev. Prav tako slabe so bile ceste, in tudi zanje je manjkalo vozil. Vojška slabo oborožena in slabo preskrbljena, posebno s strelivom.

Očitna je bila torej naloga daljnovidnejšega vodstva: vzeti tam, kjer je bilo dovolj, in dati tja, kjer je bilo premalo. Zahod bi bil moral oborožiti in tehnično dvigniti Vzhod, Vzhod bi pa pomagal z ljudmi in s svojim velikanskim prostorom, ki bi bil v tem primeru prava past tudi za enakorednega nasprotnika. In na obeh straneh bi bilo manj tvarnih žrtev, predvsem manj človeških. Tudi vojne bi bilo precej prej konec.

Bilo je mož, zlasti na Angleškem, ki so to spoznali takoj v začetku vojne, ko se je ustavil veliki nemški napad na Marni. Takrat je tedanji angleški mornariški minister Winston Churchill, ki

je v tej vojni spet mornariški minister, ali kakor označujejo Angleži to mesto, prvi lord admiraltete, prvi jasno videl, kje je treba začeti: osvojiti Dardanele in Bospor, napraviti tako zvezo z Rusijo, pomagati Srbiji, z odločnostjo potegniti Bolgarijo v vojno na svojo stran, osrednje sile ločiti od Turčije in jih tako utesniti na razmeroma majhen prostor, na katerem ne bi bile mogle dolgo zdržati. Churchill se je tudi po hudih bojih v zbornicah in kabinetu posrečilo, da je dobil dovoljenje za napad na Dardanele. Toda preveč so zavezniški skoparili z vojaštvom, in tako ni bilo uspeha. Danes vemo, da je angleška vojna ekspedicija odnehala tako rekoč samo za trenutek prežgodaj: turško vojno zapovedništvo je že dalo povelje za umik, ko je na veliko svoje začudenje opazilo, da so se začeli vkrcavati Angleži. Tragičnost tega umika zaradi malo premajhnega števila vojaštva je tem večja, če se pomisli, da so poznejši srditi boji s Turki v Arabiji, v Palestini, v Mezopotamiji zahtevali samo smrtnih žrtev veliko več, kakor bi bilo treba od začetka vojaštva, pa bi bila Turčija dejansko že 1914. leta izločena iz vojne. Kajti brez sleherne vojne industrije bi se bila morala vdati takoj, ko bi bila odrezana od osrednjih sil. In še bolj tragično je, če se pomisli, koliko prej bi bilo konec vojne sploh, če bi se

bilo zaveznikom posrečilo, organizirati rusko vojno industrijo in ji pomagati z ljudmi in surovinami. Ne bilo bi Gorlice, ne bilo vseh strahovitih porazov ruske vojske 1915. leta, in ne Srbija ne Rumunija bi ne bili naslednjega leta pomandranji.

Tedaj se je zdelo, da je dal razvoj kratkovidnežem prav, in Churchill je moral za nekaj časa stopiti v ozadje. Spet so odločali generali, ki so samo strmeli v »luknjo v Vogezih«. V ozadju pa se je bil srdit boj med njimi, ki so znali samo goniti vojaštvo v frontalne napade, in med politiki, ki so hoteli imeti večji, uspešnejši načrt. Pred leti smo v listku »Generali« opisali del teh bojev.

Toda če se tedaj nekateri niso hoteli iz dejstev ničesar naučiti, je sedaj gotovo to, da jih strategija zahodnih zaveznikov v kar najpopolnejši meri upošteva. Glavni zapovednik njihovih vojsk maršal Gamelin samo spopolnjuje utrdbe in oborožbo, ne da bi se dal zapeljati v brezsmiselne napade na dobro utrjenega in oboroženega nasprotnika in da bi s tem iratil dragoceno človeško moč.

Kajti dobro ve Gamelin, vedo tudi zavezniški čas je, ki dela zanje. A seveda, tako kratkovidni spet niso, da bi upali, da bo opravi delo čas sam. Zato iščejo in pripravljajo. In ne more biti dvoma, da iščejo in pripravljajo spet na vzhodu.

Gotovo pa je, da bodo pri tem svojem delu imeli zmeraj pred očmi skušnje iz svetovne vojne.

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Razredčeno in pospešeno nadaljevanje.)

Sobota, 7. 1. 1938. — Minister Gjura Janković, ideolog JRZ in vodja mladinske JRZ, obišče v Milanu ustanove fašistične stranke zaradi preučitve in uporabe. — »Jutro« poroča, da je dobila Zadržna zveza v Ljubljani sanacijsko posojilo 63 milijonov pri Poštni hranilnici. »Slovenski dom« se jezi zaradi te vesti in pravi, da so v resnici samo naši zastopniki v Belgradu storili vse, da se reši vprašanje obtoka denarja pri zadruhar in da bo to vprašanje v kratkem rešeno. — Razrešen je člen banskega sveta dr. Anton Breclj, »Pohodovci« pa so na sodišču obsojeni zaradi razširjanja lista.

Ponedeljek, 9. 1. 1938. — V Zagrebu se razpoči sloga med »Jugoslovensko akcijo« in med »Zborom«. — V senatu poteče mandat 25 imenovanim senatorjem. Zato bo jutri imenovanih — za zdaj le — 11 novih senatorjev.

Torek, 10. 1. 1938. — Jugoslovanska tiskarna objavlja, da bo »Dom in svet« prenehal izhajati, ker je šla revija na druga polja in ker je prinesla brez opazke tudi trditve, ki niso več v skladu z načeli Katoliškega tiskovnega društva.

Četrtek, 12. 1. 1938. — »Jutro« iznajde v jugoslovenskem duhu novo besedo: previranje, ker je menda slovensko »prerivanje« preveč preprosto. Za zdaj poroča o »previranju« na Hrvaškem. Po »Vremenu« trdi namreč, da se snuje tam nova politična stranka »inteligence in meščanstva«.

Petek, 13. 1. 1938. — »Slovenec« vzklika »Nismo pod varuštvo« in pravi, da ne sme noben blok velesil, niti demokratični niti avtoritarni predpisovati balkanskim državam režima, ki naj jim prija. — V Berlinu se vršijo priprave za sprejem dr. Stojadinovića.

Sobota, 14. 1. 1938. — Izve se, da »Samouprava« ni zadovoljna z voščilom dr. Mačka srbskim kmetom za pravoslavni Božič. Ta kretnja dr. Mačka nasprotuje »s krvjo in kostmi utrjeni ideji«, kar je seveda jugoslovenstvo in narodna in državna enotnost, za katero stoji nepremagljiva JRZ. Ker je »Jutro« objavilo o »Naši narodni šoli« uvodnik, ki razpravlja o navzočnosti pripadnikov JRZ iz Slovenije v glavnem prosvetnem svetu, odgovarja »Slovenec« v svojem uvodniku s trditvijo, da sta

unitaristična stavba in poslanstvo našega šolsiva, ustvarjena leta 1929/30, vendarle delo JNS. Brez zveze s tem objavlja »Slovenec« seznam kandidatov za volitve v senat in prošnjo Smodeja Franca na glavni odbor JRZ, naj ga razreši dolžnosti glavnega tajnika JRZ, ker ima toliko dela, da ne ve, kje se ga drži glava. — Za protiuslugo poroča »Jutro« o tem, da vlada za Kmečko zvezo Janeza Brodarja premalo zanimanja.

Nedelja, 15. 1. 1938. — Listi objavljajo nova, od 1. januarja dalje veljavna določila rudarskega zavarovanja, ki skrajšujejo dosedanje zavarovalne pravice rudarjev in dajejo pokojninski in neugodni vrsti zavarovanja miloščinski značaj. Pravilnik prišteva »Slovenec« med uspehe JRZ na področju skrbi za malega človeka; hkrati objavlja uvodnik »Temelj človeške svobode«. — V Užicu nastopi minister JRZ Vojko Cvrkić (za pošte) in obsoji sporazum, kajti »dovolj je političnega brezverstva«.

Torek, 17. 1. 1938. — V dvorani Delavske zbornice v Ljubljani se vrši do zadnjega kotička napolnjeno zborovanje ZZD in ZZTN, na katerem poročajo o uspehih socialne zakonodaje pod vladjo JRZ. Prezelj, Smersu (dvakrat) in minister dr. Krek. »Ko smo prišli na vlado, smo našli gospodarske razmere stolčene do tal. Napredek v naši socialni zakonodaji pa je plod našega socialnega prizadevanja. Na to svoje delo smo lahko ponosni.« — Dr. Milan Stojadinović prebiva s sooprogo v Berlinu.

Četrtek, 19. 1. 1938. — JNS objavlja v »Jutru«, da se ne udeleži volitev v senat, čeprav se vršijo po postavi, sestavljeni od JNS. Takoj za to objavo ima notico z napisom »Časi se spreminjajo; ta se pa ne ukvarja z volitvami v senat, temveč s potovanjem Boška Jevtića v Pariz in s »Slovenčevim« komentarjem tega potovanja, češ da kliče Jevtića francoska vlada kot boljševiskega strokovnjaka za volitve. »Jutro« meni, da bi o tem strokovnjaštvu vedel dosti Franček Žebot, kajti »takrat so se gospodje kar po trebuhu plazili pred Jevtićem«. — Izve se, da je minister dr. Krek v nedeljo bil navzoč pri zadnjem dejanju operete »Cigan baron« v Trzinu.

(Dalje prihodnjé.)

Anglija v vojni

Švicarski dnevnik »Basler Nachrichten« priobčuje »vojno pismo« svojega sodelavca iz Londona. Življenje v Angliji gre svojo staro pot, kljub temu, da je seveda uniforma precej spremenila podobo javnega življenja, kljub zatemnitvam in zavornim zrakoplovom. O kakšni znatni draginji se ne more govoriti. Jesti ima vsak dovolj. Razen kuriva za avtomobile ni doslej še nič racionirano (pismo je od konca decembra, ur.). Šele po 8. januarju bosta racionirana maslo in slanina. Vse se dobi v neomejeni množini. Seveda so davki precej višji. Vojna stane Anglijo že danes 6 milijonov funtov sterlingov na dan.

Dopisnik je obiskal več cerkev. Pridige duhovnikov so zmeraj domoljubne, a nikoli ne grdijo nasprotnika. Zelo nenavadno se mu je zdelo, ko je neki duhovnik molil celo za poveljnika sovražnika Anglije Adolfa Hitlerja. Tak je pač Anglež. Kdor bi pa imel to za »angleško sveto-petost in hlimbos«, temu se o angleškem narodnem značaju še zdi ne.

Angleški radio je vzoren po svoji stvarnosti. Večkrat vsak teden govore angleški ministri in drugi državniki, admirali in generali, učenjaki, gospodarstveniki, pa tudi preprosti možje in žene iz ljudstva, vojaki iz fronte in mornarji s svojih ladij. Decembra so govorili tudi v Londonu zbrani ministri dominionov, med njimi polkovnik Reitz kot vojni minister Južno-afriške zveze, ki je bil za časa angleško-burske vojne hud nasprotnik, a je danes prav tako vnet prijatelj. Govori vseh teh britanskih državnikov so bili na zelo visoki ravni: mirni, stvarni, prodorni, prepričljivi.

Anglež je rezerviran, malobeseden, dokler je mogoče pripravljen za kompromise. Težko ga je spraviti iz miru in dušnega ravnotežja. Če pa je kedaj vznemirjen in ga je prišla jeza, takrat je docela korenit, in to je dokazala svetovna zgodovina zmeraj znova. Tedaj pa gre na delo z vso korenitostjo in nedosegljivo velikopoteznostjo, kar mu dovoljuje njegovo bogastvo, svoje sklepe uresničuje z neverjetno britansko žilavostjo in trdovratnostjo in doganja začeto delo navkljub vsem oviram in odporom. Anglež ima živce, zdrave, močne živce. Od tod tisti mir, ki vzbuja v sedanji Angliji najbolj pozornost. Angleško ljudstvo tudi ne stopa v vojno slabo hranjeno. Njegova življenjska raven je bila v letih pred vojno gotovo mnogo višja kakor njegovega nasprotnika in je seveda tudi danes. Ta dva činitelja je treba upoštevati, če naj se prav presoja razmere, pod katerimi je začela Anglija vojno.

Vsi, ki poznajo razmere, so tudi prepričani, da je stopila Anglija v to vojno veliko bolj pripravljena kakor 1914. leta. To velja tudi za dominione. Mobilizacija se je izvršila brezhibno, prav tako je bila pripravljena obramba zoper napade iz zraka. Povsod so bila zavetišča ali že pripravljena ali v delu. Nekaj dni po izbruhu vojne je imel vsak prebivalec britanskih otokov svojo plinsko masko, ki jo je dobil zastonj. Pomislimo: 50 milijonov plinskih mask je dala angleška država za-

stonj svojim državljanom! Celotno tujci so jih dobili zastonj.

Da je angleška vojna volja hudo resna, dokazuje, da je mogla vlada takoj uvesti splošno vojno dolžnost in da jo je mogla uvesti brez odpora, medtem ko jo je v prejšnji vojni uvedla šele v tretjem letu in še takrat ob odporu. Angleški novaki so skrbno izbrani, vadijo jih pa veterani iz zadnje vojne. Pozornost vzbuja, da med deset-tisoči vojakov, ki jih srečujemo, ni videti zagrenjenega, nezadovoljnega ali mrčavega obraza. Narobe, veseli so in videti so zadovoljni. Tudi pijanih vojakov in mornarjev ni videti. Zdaj je na cestah tudi precej uniformiranih žensk za pomožna dela. Vsak dan lahko vidimo njihne oddelke pri vojaških vajah, in marsikatera teh korporalk in narednic ne opravlja svojega dela nič slabše od svojega moškega tovariša.

Seveda se ne sme pisati o podrobnostih angleškega oboroževanja. Lahko pa se reče, da je naravnost velikansko, zlasti pri zrakovnem orožju.

Slovenski uslužbenci v hrvaški banovini

(Pismo.)

Zraven Slovencev, ki živijo v svobodnih poklicih ter v raznih zasebnih službah že desetletja na Hrvaškem, nas je precej tudi v javni, zlasti državni službi. Medtem ko pri prvih — po pridobitvi hrvaške samostojnosti — ni mogoče opaziti, ali se vsaj javno ne razpravlja o njihovem »kranjskem« in priselniškem vprašanju (morda je zato tem več grenkih besed zasebno, zaupno), se pa tem bolj udriha v tisku in na ulici po državnih uslužbencih. Posebno po železničarjih. — Po trditvah raznih člankarjev imajo skoraj vse važnejše položaje v zagrebškem ravnateljstvu — »Kranjci«. V resnici pa niti eden od njih ni načelnik oddelka, a v odsekih sta bila dosedaj le dva (eden od teh je že upokojen). Na vidnem mestu je tudi upravnik bolniškega sklada, a kar je ostalega: razni kontrolorji in poslovodje, to pa ni niti omembe vredno. Sicer pa je bilo zadnji čas tudi med njimi »čiščenje« in so tako vkljub sposobnosti in letih službe ostali še navadni pisarji. — Človeku se zdi že smešno, ko skoraj vsak dan čita v »Hrvatskem dnevniku«, »Obzorju« itd. te izpade, ki so seveda vedno pretirani, da bi bili videti bolj senzacionalni. Da ti listi potem ne sprejemajo pojasnil in popravkov, je razumljivo. In s tem je cilj med bralci dosežen. V tem in takšnem položaju smo Slovenci tukaj takorekoč brez zaštite. Ali naj pošljemo pojasnila in prosimo zaščite pri režimskih listih, katerih privrženci nismo bili nikdar in s katerih politiko se nismo nikdar strinjali? A tudi sama časnikarska polemika tukaj ni dovolj. Mi potrebujemo glas, ki se bo slišal na pristojnem mestu, ker narodnega ponižanja nam je že dovolj! — Kot dolgoletni naročnik (tu in tam dopisnik) »Slovenije«

poznam delo lista, poznam ljudi, ki so okrog njega in zato tudi mislim, da je narodna dolžnost teh slovenskih javnih delavcev v domovini, da dvigne glas proti temu nestvarnemu zbadanju in podpihovanju narodnega sovraštva v vodilnih hrvaških časniki, in da s pomočjo, oziroma pod okriljem »Slovenskega društva« intervenirajo pri hrvaških vodilnih politikih (gg. Mačku, Košutiću in Krnjeviću) ter jim razložijo, da takšno delo njihovih neodgovornih strankarčkov ne vodi k slogi slovenskega in hrvaškega naroda. Ne morem namreč verjeti, da bi se to delalo z znanjem omejenih politikov, kajti čemu potem večkratne izjave samega dr. Mačka in bana dr. Šubašića, da se poštenim Slovincem in Srbom, ki se niso vdinjali raznim protinarodnim režimom, in kateri niso ovirali borbe hrvaškega naroda za samostojnost, ampak so jim celo pomagali — ni treba ničesar bati, da bodo enakopravni s Hrvati. Zakaj vsaj dosedanje tako tesno sodelovanje inž. Košutića z na novo osnovano »Slovensko kmečko delavsko stranko«? (Začetek in potek gibanja dobro poznam.) Tukaj govorim seveda le o pravih Slovincih, ker zagovarjati razne koritarje, oziroma politične neznajneže, mi ne pride niti na misel. — Hrvaško politično vodstvo dobro ve, da mi Slovenci tukaj na Hrvaškem, ki smo s simpatijami spremljali boj hrvaškega naroda in mu tudi pomagali, nismo krivi, če so naši razni »voditelji« v Sloveniji v »imenu« slovenskega naroda ta hrvaški boj vedno ovirali, a večkrat mu celo očitno nasprotovali. Naravnost krivično bi torej bilo, da bi posledice te kratkovidne, nenarodne in koritarne politike občutili Slovenci, ki z njimi niso imeli nikdar nobene politične zveze.

Ivan Hrovat:

Ob »Kočevskem zborniku«

(Konec.)

Zaradi socialnega ozira za podpore moramo ločiti kmečke in delavske reveže. Za nikogar ni take sile kot se navadno vpije. Podpore, ki jo dbe delavci takrat, ko najbolj vpijejo, gre vsaj pol po grlu. Res so delavci danes v težkem položaju. Vendar tisti, ki si hoče vzeti v najem njivico in jo obdelati, še vedno ne bo stradal in tudi ne, njegovi otroci. Zato je treba delavcu vedno dati na razpolago delo. Primerno bi bilo, če bi narodno obrambna društva kupila večji kompleks zemlje blizu Kočevja, jo deloma razparcelirala za hišice in dala pod določenimi pogoji v last delavcem za stavbe (kolikor ni to že doseženo z bivšo agrarno zemljo), del bi pa vsako leto ponudila delavcem v najem, da si pridelajo vsaj nekaj živeža. Nikoli pa ne dati delavcu denarja v roke. Zgodilo se je tudi, da je delavec podarjeno žito prodal in zapil. Sicer pa, kot sem omenil, podpora delavcu sploh nima narodnega značaja, ker zaradi podpore ne bo prav nič bolj zaveden Slovenec.

Nekaj drugega je s podporami kmetom, ki so na Kočevskem naseljeni. Splošno jim stradati ni treba, če hočejo delati in če ni posebnih nezdod. Pač pa redko vidijo denar, ki ga zato za obleko otrok redno primanjkuje. Seveda ne vsem in navadno posebno tistim ne, ki »iz narodnih ozir« največ zahtevajo. Ubostvo je navadno skromno. Pri teh darilih naj se pazi, da se upošteva revščina in narodna zavednost. Zraven je tudi paziti na to, da ne bodo te podpore tako redne, da jih bodo že kar vnaprej pričakovali kot nekaj, kar jim pripada. To bi se reklo kupovati duše za slovenstvo in take kupljene duše tudi takoj gredo tja, kjer je še več denarja, če jim kasneje

vedno več ne damo. Zelo se bojim, da je bilo teh podpor doslej rajši preveč kot premalo, poleg tega da so bile še mnogokrat napak razdeljene. Razumljivo je tudi, da mora take podpore deliti vedno poštenjak, tak, ki si sam zase ne bo nič pridržal. Kmetom samim prepustiti delitev je sicer zelo komočno, a zelo nevarno.

Morda bi se vprašali, koliko bi k gospodarskemu dvigu kočevskih Slovencev lahko pripomoglo združništvo. O današnjem združništvu ima sicer človek, ki ni pri njegovem vodstvu udeležen, navadno precejšnje premisleke, ker se zdi tako, da imena združništva več ne zasluži. Saj je znano, da se vrše občni zbori ob udeležbi zgolj dotedanjih odbornikov, ki si spet na novo razdele funkcije, večina »zadružnikov« pa sploh ne ve, da se je občni zbor vršil. Še manj seveda vedo, koliko odškodnine si za svoje delo določijo posamezni odborniki in za katere namene gre prebitek, če ga kaj ostane od »režijskih« stroškov. Še več premisleka mora imeti zato proti drugam v taki obliki kočevski Slovenec. Doslej so namreč neke zadrage prinesle zgubo blizu milijona dinarjev. Vendar sem mnenja, da bi po nekaterih krajih bile zadrage ene in druge vrste zmožne življenja iz gospodarske moči slovenskih kmetov samih.

Dovolj trdni kreditni in konzumni zadrugi bi bili na Kočevski Reki in v Mozlju, kasneje tudi v Črmošnjicah, kjer je Slovencev dovolj, a brez vsakega vodstva. Prva stvar, kot pri vsaki pravi zadrugi, je seveda poštenost in nesebičnost vodstva, ki mora delati popolnoma brezplačno. Kar je stalnega dela, za to so pa tako nastavljeni, nad katerimi bi spet moralo biti vestno nadzorstvo in resna revizija. V takih zadrugah ne bi bilo treba nobenih državnih podpor, za katere neke zadrage neprestano prosijo.

Morda še nekaj besed o najbolj umazani stvari na Kočevskem — o politiki. Dotaknil sem se je

že pri kulturnih razmerah, ker se po slovenski navadi »vzgajajo« politični pripadniki na nepolitičnih teriških. Omenil sem delo levčarjev in ribniške JNS v mestu, skupno z vso »inteligenco«. Toda na to ne zidamo. Največjega pomena je, kakšen vpliv ima slovenski kmet. V tem pogledu je pa tudi JRZ pri zadnjih volitvah vodila isto politiko kot JNS v mestu. Morda sicer ne oficielna ljubljanska JRZ, pač pa gotovo njeni »podeželski« voditelji. Tisti namreč, ki stanujejo v Kočevju in na Ribniškem. Po kmečkih občinah so Kočevjarji sami, večinoma mešanci, hoteli sprejeti na svoje liste tretjino Slovencev. JRZ bi bila zlahka dosegla, da bi može, ki bi bili res Slovenci, sama imenovala, ker so kaj takega od prebujenega slovenskega gibanja Kočevjarji tudi pričakovali. Tudi bi bili pripravljeni črtati morda najhujše nemške nacionaliste iz seznamov. Vsega tega JRZ ni storila, ampak je prepustila, da so Kočevjarji sami določevali, kdo naj v občinskem odboru Slovence zastopa. Imenovani so bili seveda taki »Slovenci«, ki v domači hiši slovenski skoraj ne zinejo. Tako imamo danes v mestu Kočevju, po zaslugi JNS in levčarjev, v dobrih dveh tretjinah nemško misleči odbor kljub slovenski dvotretjinski večini v občini. V okolici pa vsaj tretjina prebivalstva, ki je še kolikor toliko slovenskega mišljenja, po rodu jih je skoraj polovica, nima skoraj nobenega zastopstva. In vendar bi zgoraj omenjeni dogovor za okolico izvršila lahko JRZ brez svoje strankarske škode ter vsaj v delno korist Slovencev. Še bolj bi pa seveda bilo, da bi povsod, kjer so Slovenci kolikaj močnejši v okoliških občinah, nastopili s svojo listo, zlasti v Mozlju.

Naj zaključim teh nekaj misli, ki so se mi vzbudile ob Kočevskem zborniku. Želel bi, da bi jih dopolnili tisti, ki še lahko delajo za ta del slovenske zemlje. Naj bi bilo teh delavcev v bodoče več, da bi ta kosček slovenske zemlje postal popolnoma slovenska last.

Jasno je, da je v Zagrebu od »Kranjcev« naj-več železničarjev, a to iz preprostega razloga, ker je do leta 1924. postaja Zagreb Sava, oziroma vsa proga od Zidanega mosta do Siska spadala pod južno železnico. Potrebno pa je še poudariti (posebno kar se tiče nižjega osebja), da v tistih časih, ko so »Kranjci« tukaj vstopali v železniško službo, domačini Hrvati niso na to niti reflektirali, ker je bila baje premajhna plača. Ako so se politične in gospodarske razmere v teku desetletij v zamestvu in pri nas korenito izpremenile, pa niso temu krivi ti »kranjski« uslužbenci, ki so ta mesta sprejemali iz potrebe ter so tako prišli v službo brez kakšne politične ali druge protekcije. Zanimivo je k vsemu temu pripomniti še to, da se ta srd kaže največ proti slovenskemu malemu človeku, medtem ko jim razni tovarnarji, kakor tudi Madžari, Židje itd. niso na poti.

Opazovalec

Še vedno ni slovenske „Glasbene akademije“

Trnjeva je pot, po kateri hodi najvišji slovenski glasbeni zavod. Že v drž. preračunu za leto 1958/59 je bil vstavljen sicer premajhen znesek za slovensko »Glasbeno akademijo« v Ljubljani. To pa predvsem zaradi tega, ker so ustanovili v Beogradu »Glasbeno akademijo« ter ji zagotovili tudi res toliko denarnih sredstev, ali pa še več, kot jih potrebuje, in ker so Hrvatje nastopali z vso odločnostjo za svoj hrvaški najvišji glasbeni zavod. Sivar s slovensko »Glasbeno akademijo« v Ljubljani se je vlekla do 9. avgusta 1959, ko je vendarle bila izdana naredba tudi zanjo. Slovenski glasbeni krogi so bili prepričani, da bo začela delati slovenska »Glasbena akademija« vsaj jeseni leta 1959. Pa ni! Sredi decembra lanskega leta so bili naposled podpisani trije dekreti za imenovanje treh rednih profesorjev in pisarniškega predstojnika. Za redne profesorje so bili imenovani Julij Betteto, Tone Trost in Stanko Premrl, za predstojnika pisarne pa K. Mahkota. Ljubljanski dnevniki so to vest priobčili kot senzacijo. Ne glede na to, da vsi štirje imenovani gospodje še danes nimajo v rokah dekretov za svoje službe, pa s temi imenovanji stvar še daleč ni rešena in tudi ne bo, čeprav prejmejo že jutri dekrete. Za »Glasbeno akademijo« so določeni namreč štirje redni profesorji, trije izredni profesorji in trije docenti. O njih imenovanju pa ni še duha ne sluha, čeprav je dotični kredit v državnem preračunu vstavljen in tudi nihče ne ve, kdo bo imenoval še ostalo učno osebje, ki doslej še ni imenovano, ali Beograd ali pa učni zbor »Glasbene akademije« sam. Tudi rektor »Glasbene akademije« še ni imenovan. Zaradi vsega tega ne more nihče začeti niti ne s pripravljalnimi deli, ki bi morala biti opravljena že predlansko jesen, ko bi morala slovenska »Glasbena akademija« začeti s poukom prav za prav že jeseni leta 1958. Tisti, ki so že določeni za profesorje na nji in tisti, ki še bodo, pa prejemajo že ves čas prav take plače kot učitelji na ljudskih šolah, kajti profesorji na dosedanjem ljubljanskem državnem konserva-

Kar sem Vam napisal, je objektivno in upam, da tudi Vam ne bo dvomljivo, če čitate »Hrvatski dnevnik«, »Obzor«, »Juturni list« ter razne njihove strokovne liste. — Stvar je nujna in se ne nanaša samo na posameznike, ampak na vse; ako ne danes, pa — jutri. Tukajšnja takoimenovana slovenska društva so v tem oziru odpovedala ter so z ozirom na svojo politično preteklost tudi brez vpliva. Značilno za sedanje razmere je tudi to (kar sem že večkrat opazil), da so naši ljudje začeli, kjer je le mogoče, tudi tajiti svojo narodnost, in da se izogibljuje slovenske govornice. Ravno danes sem slišal zanimivo prisposodo, oziroma izrek: »Teško je danes Židom in Čehom v Nemčiji, a Slovencem na Hrvaškem«.

A domovina vsega tega ne vidi, domovina — molči.

toriju imajo namreč plače ljudskošolskih učiteljev, čeprav naj bi imel državni konservatorij značaj visoke šole, ker daje spričevala za profesorje glasbe na srednjih šolah. Razlika je le ta, da ljudskošolski učitelji prejemajo zraven plače še doklado za stanovanje, profesorji ljubljanskega državnega konservatorija pa ne. In vendar je bil vstavljen že v državni preračun za l. 1958/59. kredit za slovensko »Glasbeno akademijo« z visokošolskimi plačami. Resnično je treba, da pridejo na slovensko »Glasbeno akademijo« kot redni in izredni profesorji in kot docenti (treba bo seveda zraven njih še precej honorarnih nastavljenecv za posamezna godala) samo prvovrstne moči, ki so v resnici kvalificirani in v resnici sposobni, da bodo vzgajali slovenski glasbeni naraščaj resno in z uspehom. Kakšni začetniki, ki so še sami potrebni pouka in študij, nikakor ne spadajo v učiteljski zbor slovenske glasbene visoke šole! To je res treba imeti pred očmi in je treba vrivanje ne-kvalificiranih oseb v učiteljski zbor z vsemi močmi, in naj stane kar hoče, preprečiti. Gre za raven slovenske glasbe! »Glasbena akademija« mora vplivati tudi na slovensko glasbeno ustvarjanje! Imamo že zadosti slabih skušenj s svojimi kulturnimi zavodi, kamor so se vtaknili zraven kvalificiranih osebnosti tudi nesposobni ljudje, ki več škodujejo kot koristijo in ki jih, ko so že kedaj zraven, ni mogoče zlepa spraviti proč. Slovenska »Glasbena akademija« mora biti na enaki višini kot so visokošolski glasbeni zavodi, ne na Balkanu, ampak v zahodnoevropskih mestih! Vendar je skrajni čas, ker sta skoraj že dve leti izgubljeni, da se vsa vprašanja, ki zadevajo slovensko glasbeno visoko šolo, rešijo brez odlašanja in brez zavlačevanja! To naj si zapomnijo tisti, ki imajo stvar ta čas v rokah, da ne bodo nosili odgovornosti!

Prezgodnje veselje ljubljanskih jugoslovenov

V Ljubljani izhajajoči dnevnik, ki po nemarnem nosi ime »Slovenski narod«, je 24. t. m. priobčil nekaj vrst z naslovom »Jugoslovenska

govorica, da ne pridem s kom v konflikt — ki jo v nastopnem ponovim, kakor sem jo slišal.

Kakor znano so v Mariboru jetnike, osumljene hudodelstev, izročali upravi jetnišnice okrožnega sodišča, ki se nahaja v Sodni ulici. Oboroženi častnik-spremljevalec je pa svojega političnega jetnika dr. Kamnikerja namesto v jetniške zapore, peljal v sodno palačo v Marijino ulico, v pisarne državnega pravdnštva, kjer sta oba, jetnik in spremljevalec, doživela sprejem, ki je oba, seveda vsakega na svoj način, presenetil.

Častnik in eskorter se ni prav zaprl vrat za seboj, da bi strogemu gospodu povedal, kaj hoče, ko sta se visoki funkcionar državnega pravdnštva in težko osumljeni politični jetnik dr. Kamnikerkot stara prijatelja in tovariši, menda še iz dijaške dobe, začela prav po bratovsko rokavati in v nemščini pozdravljati, ne ozirajoč se na častnika, ki je ves iznenaden nad nepričakovanim sprejemom stal ob strani ter gledal prizor, pri katerem je bil s svojim nabitim težkim revolverjem očitno odveč.

Šele čez nekaj časa, ko sta si stara prijatelja povedala najvažnejše, sta se spomnila, da bi bilo dobro častnika odpraviti, mu je »strah in trepet vseh jetnikov« dal ali dal izdati potrdilo, da je Kamnikerja in papirje izročil.

Častnik se je zahvalil in odšel v trdnem prepričanju, da se Kamnikerju, ki je pletel, kar se bo videlo iz daljnih spominov, najbolj pretkane ter Sloveniji in Jugoslaviji za Radgono in štajersko mejo najbolj škodljive in nevarne priprave, ne bo popolnoma nič zgodilo.

Tako so se glasile vesti, ki so prva leta po prevratu krožile o tej aretaciji po Mariboru. Podrobnosti izvezo mogoče iz spominov, ki jih pripravljajo drugi tovariši. Meni osebno je znano le toliko, da smo v nekaj dneh imeli Kamnikerja spet v Radgoni, kjer je še pridneje deloval, naši vojaški upravi nagajal, civilno prebivalstvo pa nam odtuževal ter ščuval na upor. (Dalje.)

Akademija ostane« ter je poudarjal z velikim veseljem, da ban dr. Šubišić ni potrdil sklepa zagrebske Akademije, da bi se prekrstila v »Hrvaško akademijo za znanost in umetnost«. To veselje ljubljanskih jugoslovenov je pa prezgodnje. Ime Strossmayerjeve Akademije, ki se pa sedaj imenuje ne jugoslovenska, ampak jugoslovenska, bo izpremenil prihodnji hrvaški sabor gotovo, za kar je zadosti preskrbljeno. Zgodilo se bo to v kratkem, kar lahko povemo na uho obupanim jugoslovenom. Saborski sklep je namreč vse kaj drugega kot podpis bana in zato tudi ban dr. Šubišić za zdaj ni podpisal sam dotičnega sklepa Strossmayerjeve Akademije. Opomba »Slovenskega naroda«, da v Ljubljani ne obstoji »Slovenska Akademija za znanost in umetnost«, ampak samo »Akademija v Ljubljani« je tudi udarec po vodi. Tudi ljubljanska Akademija bo dobila slovensko ime, prav kakor ga bo hrvaška in kakor že ima »Srpska akademija za znanost in umetnost« v Beogradu srbsko ime, pa če se jugosloveni postavijo na glavo.

„Za nadaljnjo državno preureditev in mir!“

Pod tem napisom priporoča »Slovenec« z dne 17. t. m., naj se izvede pred volitvami poslancev preureditev države, in omenja, da mnenje, ki se pojavlja ponekod, namreč da določa sporazumi med dr. Mačkom in Cvetkovićem, da bi se morale najprej izvesti gornje volitve, ni točno. V obrambo te navedbe trdi, da sam sporazum pravi, da bo vlada v soglasju z odločilnimi činitelji pripravila vse, kar je potrebno za preureditev državne skupnosti. »Slovenec« daje poudarek na izraz »vlada« in pravi: torej vlada, ne narodna skupščina bo morala samo ustvarjeno stanje na podlagi § 116. ustave odobriti, spremeniti ali pa odkloniti.

»Slovenija« je prinesla v št. 52. z dne 29. decembra 1959 sestavek sodelavca E. D., ki se izreka za to, da so volitve, pod pogojem, da se izvedejo v redu ljudske svobode, bolj nujne, kakor preureditev države, in ki opozarja, da brani to stališče HSS in zakaj. V teku bivanja kneza namestnika v Zagrebu je dr. Maček izrečno napovedal, da bo sklepala o nadaljnji preureditvi bodoča skupščina; v takem trenutku izrečena izjava podpisnika sporazumske listine se sme pač razumeti kot napoved že napravljenega sklepa. To pomeni, da je dr. Maček prodl s svojim stališčem in da se bodo izvedle, če se bodo, najprej volitve.

Zanimivo je seveda vztrajanje »Slovenca« pri nasprotnem stališču, tembolj ker je tisk JRZ v Sloveniji doslej bolj posredno, kot pa izrečno zagovarjal prednostni vrstni red preureditve države, in se je »Slovenec« odkrito izjavil za ta vrstni red točno šele na dan, ko je že dr. Maček napovedal, da bo bodoča skupščina razpravljala o preureditvi države. Vendar bi hoteli v tem oziru danes samo na to opozoriti, da »Slovenec« nima prav, ko se sklicuje v obrambo svojega mišljenja na besedilo sporazumske listine. Tisto mesto, katero zgoraj navaja, se da prav dobro razložiti prav tako, kakor ga razlaga podpisnik listine dr. Maček. Pripravi v soglasju z odločilnimi činitelji, kar je potrebno za preureditev državne skupnosti, se pravi namreč tudi: vrniti demokratični državni red, izdelati demokratičen volilni red in demokratične tiskovne in društvene ali zborovalne predpise in dati iz takega stanja izvoljeni zbornici »svobodno« in sorazmerno izbranih ljudskih zastopnikov kot enemu izmed odločilnih činiteljev priložnost, da razpravlja in sklepa o bodoči državni preureditvi, računa se s tem, da kar so Hrvati s svojo banovino v kompetencah in mejah banovine že dosegli, ni mogoče več utesniti, temveč samo — dopolniti in še ostalo državno ozemlje temu prilagoditi. Ustanovitev banovine Hrvaške z vsem, kar se je tiče, je namreč zgolj začen sen ukrep, razen da si tega, kar so že dosegli, Hrvati nikoli več ne bodo dali — odvzeti, in mora tudi sama priti pred zbornico poslancev in senat. Pač pa je res, da ima ministrski svet pooblastilo za spremembo obstoječih zakonov, vendar se tega pooblastila glede političnih zakonov v smeri demokratizacije še ni poslužil. Zakaj se ga ni vsaj glede preureditve države, bi pa vedel pojasniti dr. Maček ali kak drug ud vlade.

O razvoju in napredku slovenske politične misli

Naši mladi znanstveniki so nam že različne panoge našega narodnega razvoja lepo osvetlili in napisali lepe sestavke o posameznih vprašanjih. Zelo umestno bi bilo tudi, raziskati razvoj naše politične misli, posebno razvoj razumevanja našega celotnega slovenskega narodnega programa in razvoj slovenske narodne politične vzgoje. Treba bi bilo vzeti kedaj pod drobnogled naše slovenske politike kot politične pisatelje in ideologe. Nič ne de, če bi se pokazala marsikaka klavrna podoba. Politična stvarnost je najboljša narodna vzgojiteljica. Videli bi pri tem velike naše politike, ki niso napisali niti ene misli, ki bi jo bilo vredno ohraniti. Izkazalo bi se, da je tudi

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v l. 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Kako so naše oblasti dr. Kamnikerju porezale peruti.

V sporazumu s takratno slovensko vlado v Ljubljani, je na povelje štajerskega obmejnega poveljstva v Mariboru, poveljnik naše posadke v Radgoni nadporočnik Zeilhofer zaradi kaznivega političnega rovarjenja zoper našo zasedbo in vojaško posadko v Radgoni, odredil aretacijo lokalnega političnega prvaka radgonskih Nemcev, radgonskega zdravnika in podžupana dr. Kamnikerja.

Ko se je Kamnikerk v tej zadevi na povabilo zglasil v pisarni štacijskega poveljstva, je bil izročen poročniku, da ga z vlakom eskortira v Maribor.

Imel sem prav službo na postaji ter sem moral pregledati potnike vsakega osebnega vlaka, ki je vozil skozi Radgono, ter sem bil zavoljo tega tudi na železniški postaji, ko je omenjeni častnik naše stotnije, oborožen s težko častniško pištolo, pripeljal Kamnikerja na vlak. Bilo je še nekaj časa pred prihodom vlaka; oba sta stoje in molče čakala na peronu. Ko se je pa iz Gornje Radgone slišalo približevanje vlaka, vpraša Kamnikerk poročnika prav vljudno, rekoč: »Muss ich eine Fahrkarte lösen?« (Moram li kupiti vozni listek?), nakar mu častnik odgovori, da ima on prevozne dokumente tudi zanj.

O takratni izročitvi dr. Kamnikerja državnemu pravdnštvu je pozneje, ko častnik, ki je Kamnikerja eskortiral v Maribor, ni več nosil vojaške suknje, po Mariboru krožila govorica — podčrtam

pri nas Slovencih mogoče biti uvaževan politik brez najmanjše samostojne politične misli in brez najmanjše strokovne in politične izobrazbe. Pokazalo bi se pri tem morebiti tudi, da bi našli najgloblje politične misli pri možeh, ki se v praktični politiki niso prav nič uveljavili. Ta ogled bi bil v nekem pogledu pravo prevrednotenje političnih vrednot. Posebno bi bilo zanimivo oceniti te vrste miselnost in zrelost v primeri z misleci sosednjih narodov.

Nismo pretirani črnogledi in prepričani smo, da bi se vendarle našla lepa zbirka, ki naj bi potem kot politično vzgojno knjigo pomagala vzgajati boljše politično pokolenje.

27 milijonov za alkoholne pijače

je izdal lani Maribor. Vsak Mariborčan z dojenči in abstinenti vred je izdal lansko leto na ta način povprečno 450 dinarjev za alkohol. Približno enako veliko vsoto so izdali Mariborčani za tobak. To je velikanski znesek, ki dosega po višini ves mariborski mestni preračun. Mariborska mestna občina je prejela na užitnini 2.687.600 din.

Mislimo, da je ta užitnina še vedno prenizko odmerjena. V skladu s pravo socialno politiko bi bilo, da bi se povišala vsaj še za 100%; s tem bi bili ubiti dve muhi na en mah. Poraba alkoholnih pijač bi se brez dvoma znižala, kar bi bilo v veliko korist zdravja slovenskega ljudstva, obenem pa bi se zvišali prejemki banovine in mest iz užitnine. Morda bi se mogel ustanoviti iz prejemkov iz povečane užitnine banovinski fond za kakšne posebne pereče socialne ali narodne potrebe v Sloveniji, n. pr. za melioracije in notranjo kolonizacijo, ali za gospodarski dvig naših vinorodnih krajev in za pospeševanje njihovega prehoda v slovenske roke, kar velja zlasti za Haloze.

Seveda bi bili s povišano užitnino na alkoholne pijače prizadeti pred vsem gostilničarji in gospodarsko šibkejši sloji. Toda na to se ne smemo ozirati. Pivnic imamo v Sloveniji tako več kot preveč, vse premalo pa brezalkoholnih in pravih ljudskih, cenjenih gostiln. Če pa naši revni sloji zaradi podražitve alkoholnih pijač ne bodo več toliko pili, ne bo to zanje nikaka nesreča, ampak nasprotno, v mnogih slovenskih družinah bo zavladalo mnogo več sreče in blaginje. Če bomo čakali, da bomo z moralnimi nauki in z besedami izpreobrili vse naše pijačce, bomo dolgo čakali. Treba je ukreniti nekaj radikalnega, ker to je veliko in važno slovensko vprašanje.

Trpinova Metka

V ljudski šoli je bila moja sošolka. Iz te dobe se spominjam, da je izgovarjala najbolj s poudarkom vse »l« na koncu besed. Potem je mene ukažeja pognala po svetu, ona pa je ostala doma. Ko sem bil že v službi v Ljubljani, se je po zaslugi rajnega dr. Kreka pri našem kmečkem ljudstvu zelo razširilo zanimanje za gospodinjstvo izobrazbo, in tako se je prišla Metka učiti kuhati v Ljubljano. Tedaj sva zopet zadela skupaj, ne v Ljubljani, ampak doma. Ko sem namreč prišel nekoč domov, so me vaščani opozorili, da govorim še vedno čisto po domače, kakor da ne bi bil nikoli v svetu, medtem ko govori Metka po 14 dnevem bivanju v Ljubljani čisto po gosposko. Ko sem jo srečal, sem se prepričal, da je to res. Govorila je naravnost vzoren jezik Kurenčkove Nežke.

Če bi se bila Metka svoje dni izselila v Ameriko, za kar je imela celo priložnost, bi danes govorila čisto slovensko-anglesko mešanico in njeni otroci bi slovensko prav gotovo ne znali več. Ako pa bi se bila Metka vrgla na politiko in bi pri nas imeli žensko volilno pravico, bi danes govorila brezpogojno tako idealno jugoslovensčino, da bi bila popolnoma sposobna za narodno voditeljico vsega slovenskega ženstva.

Ker nisem literat, ne morem svoji mladostni prijateljici postaviti literarnega spomenika, zato ji skušam napraviti vsaj žurnalističnega, tega pa gotovo zasluži, ker je tako zelo naš tip.

Še jugoslovenščina

V Mariboru izhaja »Naša radost«, list jugoslovenske sokolske dece, ki ga ureja g. Ivan Lavenčič. Kakor sem mogel ugotoviti v eni izmed številnih letošnjega letnika, je ta list bolj naša narodna žalost kot pa »radost«, v njem se namreč čisto praktično ustvarja jugoslovenščina, tista mešanica iz treh jugoslovanskih jezikov (Slovenci imamo pri tem najskromnejši delež, ki niti ne odgovarja našemu odstotku!), ki je ideal vseh unitaristov. Poleg povsem slovenskih prispevkov ima list v vsaki številki tudi nad polovico člankov v srbohrvaščini, ob kateri že v prvih stavkih uga-neš, da jo je pisal Slovenec, najbrž urednik sam. Slog, ki izraža način mišljenja in čustvovanja, in nekateri izrazi to jasno dokazujejo! Primeri: uružje, učiti se, žaliti koga (v pomenu užaliti), svi su ga ljubili (= voleli), mi hočemo našu kraljicu, zelišče, krotiteljica, stanovanje (kar pomeni v sh. bivanje), zato su njih lovili u velike jame, austro-madarski (sliši redko, čeprav je možno) itd. Vidi se, da pisec misli po slovensko in da slovenske izraze sproti prevaja ali pači. Prevaja dobesedno in jemlje besede sproti iz slovarja. Zato

so med izrazi v teh prispevkih besede, podobne slovenskim, ki jih je res najti v slovarju, a jih med Srbi in Hrvati nihče ne govori niti ne razume. Pisec tudi meša ijekavščino z ekavščino in piše takoj poleg zadremati tudi korijenje.

Neslovenski sestavki so gotovo namenjeni tudi južnjakom. Bog ve, ali nam bodo Srbi in Hrvati hvaležni za tako podobo njihovega jezika. Čudno, da se že ni nikdo oglašil in ozmerjal pisatelja s »prokleti Kranjci«. Ali pa so morda naši Hirci takega dela veseli?! Nevarnost takega dela je v resnici velika: kakšni slovenizmi bi se mogli vriniti v tuje telo... (to bi bili menda redki, če ne edini primeri!).

Mogočna reklama »Naručite svi Našu radost« nas torej po taki presoji prej odbija kot privablja!

Novo gledališče v Splitu

»Hrvatski dnevnik« s 23. t. m. in za njim drugi zagrebški listi so poročali, da v Splitu zato že meseca avgusta preteklega leta še ni začelo poslovati stalno gledališče, ker gledališko poslopje ni porabno, čeprav sta bila določena v državnem in banovinskem preračunu precejšnja zneska za splitsko gledališče. Sedaj pa so prišli na misel, da bi sezidali novo gledališče. Ker je ustanovljena banovina Hrvaška in spadajo gledališča pod pristojnost banovine Hrvaške in v njen preračun, nas Slovencev stvar ne zadeva. Sedaj si bodo Hrvatje v Splitu postavili novo gledališče, o čemer se vodijo po »Hrvatskem dnevniku« že konkretni dogovori, tako da bo beseda postala kmalu resnica. Kakor piše »Hrvatski dnevnik« in za njim drugi zagrebški dnevnik, mislijo, da je sedanje splitsko gledališče tudi premajhno. Zato imajo namen postaviti večje gledališče kot je sedanje. K vsemu temu pripominjamo, da sedanje splitsko gledališče ni starejše kot ljubljansko operno poslopje, da ima prostora za okoli 2000 oseb in da je Split nekako za polovico manjši kot Ljubljana. Gledališče v Splitu je in bo ostalo le pokrajinsko hrvaško gledališče, ker je in bo hrvaško »Narodno gledališče« zagrebško gledališče in bosta obe gledališči v podobnem razmerju kot ljubljansko in mariborsko. Ljubljansko operno gledališče, ki je v njem slovenska »Narodna opera«, ima prostora le za 791 oseb, ljubljansko dramsko gledališče pa samo za 640 ljudi, pa je v njem slovenska »Narodna drama«. Ni potrebno, da bi omenjali revščino in tesnost postranskih prostorov, odrov in odrskih priprav, pa tudi ne akustike ljubljanskega opernega gledališča ali pa preprih na odru v ljubljanski drami itd. Zadosti je, če ugotovimo, koliko zanimanja imajo sedaj v samostojni Hrvaški Hrvatje za reprezentacijo svoje gledališke umetnosti! Pri nas se je pa zgodilo, da je neka brihtna glava pred kratkim z vso trdovratnostjo trdila, da sta sedanji ljubljanski gledališki poslopji še preveliki! Da je treba tudi v Ljubljani zidati novo operno, res reprezentativno poslopje, sedanje operno gledališče pa preurediti in povečati za dramo, tako da bomo imeli vsaj kolikor toliko na zunaj dostojno slovensko »Narodno gledališče«, smo pisali obširno v »Sloveniji« že leta 1937, in tudi dokazali, da je to edina pravilna rešitev tudi za finančno stran slovenskega Narodnega gledališča zraven pravega in kvalificiranega vodstva.

Popravljen zgodovina

Slovenske, pa tudi druge slovanske zgodovinske učne knjige so nam doslej prikazovale Otokarja Češkega v njegovem boju z Rudolfom Habsburškim kot slovanskega kneza, v nasprotju z Rudolfom Habsburškim, ki je bil predstavljen kot nosilec nemške ekspanzivnosti in hegemonije. Mi vsi smo zato »držali« z Otokarjem in sočustvovali z njegovo usodo. Desetletja in celo stoletja je užival Otokar tihe simpatije slovanskega srednjeevropskega dijaštva, Rudolf Habsburški pa seveda nemško nacionalnega. Celó v tem se je odražal boj med slovenstvom in nemštvom, zlasti v nekdanjih avstrijskih nemških srednjih šolah.

Zdaj pa so Nemci nenadoma »odkrili«, da je bil prav za prav Otokar nosilec nemštva v tem boju, in to tudi učijo v svojih novih učnih knjigah. Rudolfa Habsburškega so razglasili za »krivca«, v političnem in človeškem oziru, ker s tem, da je premagal Otokarja, je preprečil popolno ponemčenje Češke. Otokar je bil namreč — v luči najnovejšega nemškega odkritja — popolnoma ponemčen, dasi je izviral iz slovanskega rodu, kajti Przemisloviči so se že stoletja ženili z nemškimi kneginjami. Istotako je bil občevalni jezik na dvoru v Pragi baje nemščina. Kot nemško čuteč kralj je Otokar »vse storil, da bi pospešil nemško priseljevanje na Češko...«

»Ko bi bil Otokar izvoljen za nemškega kralja, bi bila nova tesna vez povezala Češko z rajhom. Potem bi bila mogla biti vsa Češka ponemčena. In Češka bi bila postala močna naravna trdnjava in jedro rajha...« učijo nemške učne knjige.

Da se to ni zgodilo, je kriv seveda Rudolf Habsburški, pa tudi nemški volilni knezi, ki niso hoteli izvoliti Otokarja za nemškega kralja. Vsekakor zanimiv popravek zgodovine nacionalne znanosti.

Mali zapiski

O možu in sveti podobi

Živel je nekda, pa ni še dolgo tega, mož, ki je bil bolj vladoželjen in častihlepen kakor pa v resnici pobožen.

Ko je ta mož zidal novo hišo, je dal vzdignati nad vežna vrata veliko sveto podobo. Mislil si je: ljudje, ki bodo mimo hodili, se ji bodo odkrivali. Njihni pozdrav bo veljal sicer sveti podobi, vendar sveti podobi na moji hiši, torej takorekoč tudi meni.

Ko so hodili ljudje mimo njegove hiše in svete podobe, jih je na skrivnem opazoval. Prišli so, ki so podobo spoštljivo pozdravili. Potem so prišli, ki je v svoji brezbriznosti niso niti opazili in je zato niso pozdravili. Potem so prišli, ki svetih podob sploh načeloma niso pozdravljali. Dalje so prišli, ki so pozdravljali svete podobe samo s tiho mislijo, ne da bi se odkrili. Prišli pa so celo taki, ki so uganili namen lastnika svete podobe in je prav zaradi tega in prav nalašč niso pozdravili. Mož je vse te razglasil kot nevernike in očitne grešnike in je v svoji vasi, ki je bila zelo pobožna, vodil zoper nje hudo uspešno borbo v javnosti.

Učitelj voditelj hrvaškega naroda

»Gorenjec« piše v sestavku o zagrebškem obisku med drugim tudi o dr. Korošcu in pravi o njem, da si je

»svojo modrostjo in državniško sposobnostjo pridobil za svoj državno politični koncept, ki mu je najvišji namen le blagor celotne Jugoslavije in ne posameznega dela, naroda ali pokrajine, — najvišje odločujoče kroge, voditelje in zastopnike srbskega naroda in bo kot dober, izkušen učitelj stal ob strani voditeljem hrvaškega naroda, ko bodo urejevali svojo banovino in se akomodirali nalogam in delu ter potrebam celotnega našega državnega življenja.

»Akademik«

Naše dnevno časopisje uporablja pri poročilih o slavnostih itd. popolnoma po krivem za ude slovenske »Akademije za znanost in umetnost« pristavek »akademik«. Tako na primer beremo v dnevnikih, da se je udeležil takega ali takega zborovanja tudi »akademik« dr. F. K. ali da je izdal novo knjigo »akademik« dr. M. D. Tisti časnikarji, ki tako poročajo in pišejo, malijo pri tem slovensko »Akademijo za znanost in umetnost«. »Akademik« je pri nas in tudi drugod v zahodni Evropi visokošolec, ki obiskuje vseučilišče, ne pa ud in sodelavec »Akademije za znanost in umetnost«. Mi pripominjamo in tudi drugi zahodnoevropski narodi visokošolcem: akademska mladina, njihovim društvom: akademska društva, v Ljubljani imamo tudi »Akademijski dom«, kar pa ni v nobeni zvezi z »Akademijo za znanost in umetnost«. Sodelavci in udje »Akademije za znanost in umetnost« so udje »Akademije za znanost in umetnost« in nič drugega! Tako imenujejo Francozi ude svojega najvišjega znanstvenega zavoda, ude tega zavoda, in tudi Nemci ude akademije »Mitglied der Akademie der Wissenschaften«. Pri nas pa postavlja žurnalija s svojimi »akademiki« stvar na glavo ter daje našim najodličnejšim znanstvenikom naslove, ki grede slušateljem vseučilišča!

Večne zadeve

5. septembra 1917 je govoril nemški cesar Viljem II. v Rigi, glavnem mestu osvojene Latvije, in slovensko razglasil, da ostane ta dežela za večne čase združena z Nemčijo.

V teh dneh pa naseljujejo zadnje nemške prebivalce, ki so se morali izseliti iz Latvije, v osvojenih poljskih pokrajinah. Te pokrajine so, kakor je razglasil nemški generalni guverner Frank, za večne čase združene z Nemčijo.

Nasledki plemenske zakonodaje

Nemški častniki poročajo zadnje čase pogosto o drakonskih kaznih za nemška dekleta in žene, ki so se spozabile tako daleč nad svojim nemštvom, da navezujejo ljubezenske stike in sklepajo tajne zaroke s postavnimi poljskimi ujetniki. Časniki pišejo o tem s posebnim namenom, da bi zastrašili nemško ženstvo pred nadaljnjimi takšnimi primeri in mu vzeli apetit po mladih Poljaki. Tako poročajo med drugim, da je bila te dni obsojena v Königsbergu (Vzhodna Prusija) neka Marta Sattler iz Wirtberga v okrožju Insterburg na deset (!) let težke ječe in na desetletno izgubo častnih pravic, ker je občevala z nekim poljskim vojnim ujetnikom. »Obsodba izrednega sodišča v Königsbergu je nujno svarilo...« pristavlja uradno poročilo k tej obsodbi, objavljeni v nemških dnevnikih. O podobnih obsodbah poročajo tudi iz drugih krajev.

Listnica uredništva

Prijatelj našega lista v Celju: Prosimo za ime in naslov. Stvar je sicer za nas primerna.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.